

áldott szentelt SZÍN-VALÓSÁG
kivel él az emberjóság

magát pőrén odatárja
zeng a képzelet gitárja

nem lehet azt ép elmével
ez a csávó amit mível

SZABÓ ZOLTÁN LEVELEI SZEKERES ZSUZSÁNAK

Szabó Zoltán leveleiből e levelek címzettje, Szekeres Zsuzsa rendezte sajtó alá és bocsátotta rendelkezésünkre ezt a válogatást.

Szekeres Zsuzsa gyermekként, 1944-ben hagyta el szüleivel Magyarországot. Eleinte egy Stuttgart melletti faluban, 1949-től Argentínában élt, tanulmányait később Münchenben és a heidelbergi egyetemen folytatta. 1965-ben ismerkedt meg Szabó Zoltánnal, aki akkor a

Szabad Európa londoni tudósítója volt – a Katolikus Magyar Egyetemi Mozgalom (KNEM) konferenciáján találkoztak. 1969-ben házasodtak össze; leányuk, Ágnes egy francia televíziós társaság munkatársa.

A leveleken nincs keltezés – 1966–1969 között íródhattak –, s csupán feltételezzük azt is, hogy sorrendjük az alábbi lehet.

A szerk.

Hétfő, cottage

Édes,
öt óra felé jár, galoppban sötétedik.
Kétségbe vagyok esve.

Mint mindig, ha valami olyat tapasztalok, amin képtelen vagyok segíteni. Mert ez megalázó. Még ha szép, akkor is megalázó.

Tíz perccel ezelőtt jöttem ide. Be az ajtón. Egy panetonéval, egy tucat tojással, egy font kávéval. Mindezt még le sem tettem, máris belém lépett, a bordáim alá, a masszív szorongó szomorúság. Érted. Feléd. A homlokom mögé meg a teljes elfogadhatatlansága annak, hogy nem vársz. Te. Itt.

Szívem, én ezt már annyiszor írtam, hogy félek, idegesít. Vagy mert devalválódott, mármint a szó. Vagy mert úgyis tudod, ami a te tudatodban is megvan, azt növeli. De hát mit csináljak, ez a súlyban, rangban, eleven erőben legelső igazság. S ez a kettős

érzés nem enyhül. Egyre élesebb, egyre fájdalmasabb. Napról napra, mindkét helyen. In soul in mind.

Hogy a testről már ne is beszéljek.

S ez úgy fest, hatványozódni fog. Az, hogy pár napja energikusabb lettem egy cöppet, tervek rendetlen sereggént kóvályognak fürgén a fejemben, mint egy tejúton, ront. Ez a frissesség minden érzést élesebbé tesz, elevenebbé. A hiányod alapvető közérzetét mindenekelőtt. S mást is. [...]

Hát, Zsuzsa,

az ésszerűség azt mondja, hogy ez javulni nem javulhat, s egyre nehezebb lesz, a hiányod, mint egy kisjézus egy vállon, ami nem nagykristófé. S tetejébe ez a logikus. Ha én kissé utána gondolok.

Szívem, ez a viskó nyolc éve szállásom nekem. Most kiderült, hogy otthonom ezen a nyáron volt először. Addig mi? Ingatlan, ami ingataggá teszi az ember hivatástudatát. Műhely, amin magán kell munkálkodni. Sokat, időnként rokkánásig. Raktár, ahol a múltam beleszorult a dedikált könyvekbe, a polcba, s ott hallgat, semmit se mond mai magamnak. Díszlet a nézőinek, akiket meghívtam, személyem körüli díszlet. Néha eszköz a mások oldottabb kedvéhez. Otthon sohasem volt, pihenni sohasem tudtam benne, csak elaludni és felébredni. Vacsoráztatni inkább, mint vacsorázni.

S most kiderült, ezen a nyáron, leginkább az első három hónapban, amikor a jövő időnek a fenyegető végét lehetett nem látnom, hogy otthonom lehet. Ha itt vagy. De mi az „otthon”? Ez a négy fal, ez a ketrec. Vagy az, hogy benne vagy. Egyáltalán, mi vagy nekem, Zsuzsa, mi minden. Kit kérdezzek, téged ugyan hiába kérdenélek. Az Isten. Ő a hallgatás láthatatlanná testesülve.

Vagy magamat? Hát mi minden vagy nekem, kedves? Szeretöm? Nem: inkább velem egy test. Otthonérzés testet öltve, hazaérés testet öltve, hazaérzés testet öltve, családérzés testet öltve; és társ? Játsszótárs testnek, aminek feloldója is. Élet társ. Munka társ. Társ a tűnődéshez, a firtató gondolkodásban, ha nem szólsz, akkor is. Jelen levő léteddel. Életnek fenntartója. Ételem és etetöm.

Írok, mert a szóval éltet, ha neked szól, hiányodban. Innen a szörnyű bőbeszédűség. Hogy benned is van ebből az érzelemből valami, azt egy angyalian kedves rövidke kétségbeejtő, szép mondatod mondta.

„és eszembe jut az is, hogy szeretem, és ott szeretnék lenni, és bele fogok halni én ebbe a pár német hónapba”.

Hát ez, szívem, boldoggá is tett, meg is ijesztett. S nem hagy el. Olyan árnyék, ami kísér, ha nincs napsütés, akkor is. Ítélve magam állapotjáról, persze komolyan veszem... Zsuzsa, kedves, ha egyáltalában kicsit is úgy érzi, hogy most pedig ebbe belebetegszik, ebbe a Háromkirály utcába, Dagmarba, pizzeriákba, anarchikus tanárelmékekbe, üljön szépen vonatra vagy repülőgépekre, és jöjjön, de mindjárt. Hogy éljen, s kedvére. Ha lehet, úgy éljen, hogy nekem éljen. Ha akar,

Zoltánjával, s neki

[...]

Csütörtök este, fél kilenc tájban,

haj, Szuszu, Drágám, de szerettem volna, de nagyon szeretnék betérni a negyvenhatba, hogy kérjek magától egy pohárka italt vagy kávé, ha épp van, meg kifújny magam, s aztán elmondani, ami történt, s ami nem érdemes az elmondásra, mert nem történetes – ahogy szoktuk, tudja. Hétfőn a reggeli levelek és este a telefonálás eléggé rend-

be hozott, letűnt étvágyam hirtelen megjött, a kedvem is egy csöppet, de ez nem bizonyult tartósnak. Úgy látszik, a jókedvem magánál tartom, Kedves, ahogy a megnyugvásnak és a nyugalomnak is maga a hordozója, hiányzik az oázis, hiányzol nagyon, Te. Kedden nem tudom, mi történt, illetve tudom: elmentem egy árverésre, de épp későn ahhoz, hogy elérjem a számot, ami érdekelt volna, úgy-ahogy, már elkelt, aztán az orvoshoz, hogy szerezzek receptet daprisalra, kifogyott, lekéstem ezt is, becsukta már a rendelőt, amikor odaértem. Ez így ment tovább egész nap. Vannak napok, amikor következetesen egymás után mindenhová késve ér az ember. Estére visszajött az ideges-ség, a nyugtalanság, az, hogy nem tudok magához becsöngetni, és nem hangzik el a rács mögül ez a maga kedvesen hangsúlyozott *igenje*, s hogy ez így van... Szerdán egész délelőtt föl-alá jártam itt, a ketreben, erősen kívánva, hogy levelet írjak, de már annyira rosszkedvem volt, hogy el se mertem kezdeni, pokoli idő is volt.

Mert szeretnék jókedvű, mulattató levelet írni neked, pici Zsuzsa, kedves, de hogy?... Öt óra tájban hozott rendbe a daprisal, úgy-ahogy, s megírtam gyorsan egy rádiótalkot, utálva persze, aztán nagy nehezen átvergődtem egy taxival az eldugult városra a lengyel klubba, ahol Cushinggal kellett négyesben vacsorázni, mert utána a derék nagy tudású, de azt hiszem, eléggé korlátolt szellemű magyar szakos angol filozopter előadást tartott – magyarul, egy kicsit tótos kiejtéssel – magyarországi és erdélyi újáról, kerülve, hogy bármi komolyat mondjon. Ez elég élvezetes volt, különösen Teleki Mihály, aki az este fénypontját szolgáltatta, mert a könyvmoly, dátumsznob és pontosság-mániában szenvedő bennszülött, aki könyvet se tud említeni megjelenésének dátuma nélkül, azt állította, hogy Erdélyben él még egy Paget nevű angol dédunokája, aki be-nősült a reformkor után egy erdélyi úri családba, s le is telepedett ott. Mire Teleki Mihály, aki roppant rendes, de egy kicsit butácska ember, földművelésügyi miniszter volt valamikor a háború alatt, s nem sok vizet zavart, de azt állítja, hogy szeretett volna (amit senki se hisz el), szót kért, s őszintén mentegetőzött, hogy ilyesmit szóba hoz, majd elmondta az egyetlen folyamatos és artikulált felszólalását – ő a British Hungarian Fellowship nevű egyesület elnöke, s a folyószámlaosztályon dolgozik szegény, éhbé-rért a Harrodsnál – az utolsó esztendőkbén. Az ő pünkösdje azzal jött el, hogy család-faügyről került szó. Igen határozottan kijelentette, hogy ennek a Pagetnek, aki írt könyvet is, mindössze három dédunokája van, de egy se él Erdélyben. Az egyik ugyan is ő, a másik a nővére, a harmadik a húga, mert a Paget lány az ő Teleki nagypapjához ment férjhez, pontosan tudta az összes keresztnevet is, amik angyalian hangzottak. Mire a megnyomorított előadó kezdett el kérdezni, hogy ki hát az a Paget, akiről ott beszélnek? Vesztére a Teleki ezt is tudta, ezt is pontosan, érthető különben. Mivel az eredeti Paget fiúörökös nélkül halálozott el, öccse örökölt, aki pénz beszél, haza hallgat (ezt persze én teszem hozzá), nyomban Erdélybe költözött az örökség végett, ott is maradt, fiat is csinált, ennek az unokája az ottani Paget, aki nem az igazinak a leszármazottja, az igaziak ugyanis a Teleki névre hallgatnak etc. Mindezt elmondta folyton bocsánatot kérve, hogy efféle családi ügyek kitergetésével foglalkozik, holott ez nem szokása, ami igaz. Mivel roppant értelmes közönség volt, hosszan és lelkesen megtapsolták, a jelenés valóban elragadó volt, holott a jó Mihály kicsit kétségbeesetten pislogott, amíg elmondta mindezt. Ma aztán kitört a hajsza, egyszerre keveredett a nyakamba a gépirónő, még egy talk, meg a Cushing-felvétel, meg a hangmérnök időbeosztása, meg a szerencsétlen Szász Béla, meg a sántító Gruber Márta, meg a Czigány meg a Csé, fél tizenegytől nyolcig piszkolódtam az irodában, még a Huszár is beállított, s nagyon szerettem volna hazamenni, karjaidba, s ha lehetett volna „egy jó éjszánkánk vagy jó esténk legalább, Zsuzsaaa...”

Ezt feladom holnap odabe, express, talán elér vasárnap előtt, s fel is hívnálak, de hátha elmentél Münchenbe, s nem írtad meg, ahogy kértem. A hőmérőn újra hideg van, de főként nélküled van hideg, kedves Zoltánja csókolja.

G. F. Cushing (1923–1996) – angol irodalomtörténész, műfordító, a londoni egyetemen a magyar nyelv és irodalom tanára. – *John Paget* (1808–1892) – angol történész, újságíró, utazó; legfontosabb munkája: *HUNGARY AND TRANSYLVANIA I–II.* (1839). – *Teleki Mihály gróf* (1896–1991) – földbirtokos, 1938–1940 között földművelésügyi miniszter. – *Harrods* – londoni nagyáruház. – *Szász Béla* (1910–1999) – író, újságíró; legjelentősebb műve: *MINDEN KÉNYSZER NÉLKÜL* (1963). – *Gruber Mária* (1904–1970) – újságíró, a Szabad Európa Rádió londoni irodájának titkárnője. – *Czigány Lóránt* (sz. 1939) – irodalomtörténész, 1957 óta Angliában él. – *Csé – Cs. Szabó László* (1905–1984), író, esszéista, irodalomtörténész. – *Huszár László* (sz. 1932) – város- és regionális tervező, közíró; Angliában él.

Csütörtök délután,

épp másfél órája fogyasztom az időt, pici Zsuzsa, a finn forgószékekben, de akármerre fordultam is vele, nem segített! A döntésképtelenségre a jó öreg Homérosznak volt egy megfelelő kifejezése.

Ez egyszerűen annyit jelent, hogy „szőrös kebelében kétféle habozott”. S ez is csak understatement. Én ugyanis egyszerre három vagy négy levelet szerettem volna most írni magának, hitványka Zsuzsa, szép Zsuzsa, Zsuzsaédes, Poharam és Italom, az egyikben szidnám, mint a bokrot, a másikban dicsérném, mint egy műreket, a harmadikban simogatnám, mint picizsuzsámat (bocsánat, de erre az idem per idemnél valóban nincs jobb hasonlat), a negyedikben hagynám, hogy legyen, s ezzel körülvegyen. Mivel ez is, az is, amaz is igazmondó lett volna, se igazságkeresés, se szerelem nem mutatott kiutat ezen a válaszáton. Azonfelül aludni is nagyon szerettem volna. Ugyanis iszonyú álmos vagyok. Álmos azért, mert az a hír, ami miatt nem tudtam tegnapelőtt becsületes levelet papírra tenni, alaposan kikészített. Éjjel kettőig próbáltam valamilyen búcsúztatót írni londoni levélnek, mert másról ugye most valóban becstelenség volna szólanom, a jó ég tudja, miféle kódex vagy törvény vagy értékrendszer szerint, hiába, így ma hajnaltól délig vergődtem ezzel a felháborító feladattal, ami borzalmas, mert teljesen természetellenes

már csak azért is, mert az soha egyszer sem fordult meg a fejemben, hogy én egyszer oda jutok, hogy nekrológot kell írnom Molnár Mártáról, Londonban, ami felolvastatik Münchenben, meghallgattatik Budapesten, bár nem a helységnév-konfúzió a felháborító. Hanem az, hogy én régen eldöntöttem, hogyha előbb-utóbb, inkább előbb, mint utóbb, én kerülök ebbe az undorító procedúrába, akkor épp a legvisszataszítóbb stádiumban, amikor mozdulni már nem tudok, de közben a dühtől legszívesebben a falnak mennék, feltűnik majd ez a Márta, gömbölyded kockaformátumában, elővesz egy óriási cekkerből egy hatalmas fazekat, megmelegíti egy tűzön, ami nincs, de ezen senki sem hökken meg, mert pusztá feltűnése elsöpörte a föld színéről az orvosokat, ápolónőket és egyéb szélhámusokat, miközben étvágygerjesztőnek elmond valamilyen mérhetetlenül rafinált vagy „subtle”, ha ez jobban tetszik, jellemzést valakiről, trágár szavakat használva ellensúlynak a kifinomultsághoz, amitől iszonyú nevetnékem támad, de...

de jobb, ha ezt nem folytatom. Elalvásról persze szó sem lehetett, most, amikor nem érem el ezt a nyomorult postahivatalt fél hatig, vagyis zárás előtt, hogy legalább ami addig idekerült, elküldjem, express, különben nem kap levelet szombat, ami engem

még jobban lever, mint magát, bár kételkedem, hogy ezt a nagy buzgóságot csakugyan megérdemli-e.

Molnár Márta (1907–1966) – Molnár Ferenc lánya, Horváth Zoltán, majd Sárközi György felesége, Horváth Ádám, Horváth Lukin Eszter, Sárközi Mátyás anyja, 1945 után a *Válasz* szerkesztője.

Június 7.

Drága Zsuzsa, kedves Zsuzsa, tegnap megjött a kicsi levele arról a konferenciás helyről. Vagyis nem tudom, honnan, mert a helységnevet nem írta rá, a bélyegzőn meg nem lehet elolvasni csak azt, hogy Münsterstadt. Isten háta mögött lehet, ha az express légiposta négy napig utazott. Hiszen legkésőbb csütörtökön feladta, ha pénteken már Stuttgartból hívott. Nagyon nagy öröm volt a levél, meglepetés, azt hittem (ilyen az ember, kedveském!), hogy azért telefonált, mert nem írt, nem jutott hozzá, s ez azért kicsit rosszul esett. Hiszen értem én, Egyetlen, hogy nem mindig megy az írás, pláne az olyan ólhelyzetekben, de hát ezek nem afféle racionális dolgok. Az embert elfogja a riadalom, és akkor se józan érv, se értelem nem segít.

S most én vagyok ludas, szívem, de ha ezt holnap kora reggel menesztem express, talán mégis eléri, s nem hagytam egészen szó nélkül. Most aztán magamra vehetek. A szombatot-vasárnapot fekete kedvben töltöttem, rabszolgamunkával, az a legjobb, ha a kedven magán nem lehet segíteni, ellenszernek. Vasárnap délutánig, amikor is megjelent Odescalchi Pál Nina nevű új angol feleségével és Krisztina nevű két éves kislányával, ami egészen megfelelő figyelemelterelő időtöltés volt. Tegnap azonban olyan holtfáradt voltam, hogy délig nem tudtam lelket pumpálni magamba. Amikor valahogy – félig – összeszedelőzködtem, nekifogtam a Tamási Áronról szóló essaynek, mert ennek a lehetetlen *Irodalmi Újságnak* már éppen két éve ígérem, hogy felfüggesztem az öt éve tartó embargót, anélkül, hogy betartanám, azonfelül van valamilyen homályos kötelezettségérzetem is, hogy ezt meg kell írnom, Áronka miatt, különösen amióta láttam, hogy milyen fél kézzel s nyeglén intézték el Garát, pedig az odavaló s egyívású is volt velük, bár jobb. Így aztán nekifogtam, amitől kedvem csak romlott, mert az ilyesmi igazán lehangoló feladat. Aki élt bennünk, nem hal meg olyan hirtelenül, mint a valóságban, s van valamicske leverő az összegezésben, ami betakarít az eltakarításkor, legalábbis az én neuraszténiámnak. Most öt fele jár, nagy nehezen befejeztem a tíz-egynéhány oldalt, de még nem olvastam el, s azóta próbálkozom letárcsázni a Babylon 5487 számot Párisba, ahol ez a Charaire lakik, akinél Illyés lakik állítólag, ő állította, de az Brüsszelben volt, a múlt pénteken.

S neki ilyenben sohasem lehet hinni, bújócskaember. Egyszer már megjártam, mert valóban kerestem a PEN Clubtól megadott hotel számán, a központ útján, mert oda nincs automata, szerencsére. Azért szerencsére, mert Illyés persze nem volt az oslói Grand Hotelben, ahová letették díszvendégnek, illetve volt, de csak egy éjszakára, aztán odébbállt. Nem baj, kinyomozzuk, mondta a központosnó itt, ezeket itt néha elfogja az az eltökélt makacsság, amivel átvészelték a második világháborút. Körülbelül egy óráig veszködött az angol központosnó, egyre eltökéletbben, hogy ő bizony csak azért is előkeríti azt az ILLees nevű magyart a PEN-kongresszuson a norvég fővárosban. Sorra felhívott tizenhét szállodát, majd az egyiktől megtudta az ottani PEN-központot, s végül kiderítette, hogy ez az ILLees nevű úr, vagy író, disszidált a Grand

Hotelből, s beköltözött egy Studentenheimbe, aminek van tizenégy emelete, mind-egyiken van egy telefon, de nem a szobákban, most elkezdte ezeket, mondta diadalmasan. Végül szállította Illyést, aki elképedésemre, hogy miért költözik ő feleségétül a Grandból egy Studentenheimbe, ahol nincs telefon a szobában etc., mire ő nagy nehezen elmondta, azért, hogy mert a Garát meg egyéb honfitársakat odatették, s ő nem fog a Grandban lakni meg díszvendégeskedni, mikor más hazafiakat Studentenheimbe zsuppoltak be, tehát fogta magát és átköltözött, az, hogy meg kéne hagynia, hová, nem jutott eszébe, mert őt úgyse keresi senki Oslóban, a Grand Hotelben. A point az egészben természetesen az, hogy Gara, aki miatt erre a lehetetlen helyre átköltözött, határozottan idegesítette. Szóval most feltehető, hogy valamilyen hasonló okból a Charaire-éktől állt odébb, de remélem, nem költözött a temetőbe Gara miatt.

A szám azonban úgysem válaszol, csak cseng, néha válaszol, de nem a szám, hanem egy magnetofonhang, ami azt mondja angolul, hogy The line from London engaged, Please try later, francia kiejtéssel. Ó, technika!

Ez az Illyés az én Genfem, Zsuzsa drágám. Így még most se tudom, hogy innen érkezem-e Frankfurtba pénteken reggel, vagy Párisból csütörtök este. A jegyem az innen pénteken fél tízkor induló BEA-gépre szól, de azt talán át lehet cserélni szükség esetén. Ezzel úgy tizenegy tájban vagyok Frankfurtban, azt hiszem, a feltehető autóbuszút miatt, vagyis kettő felé érhetek a hbergi állomásra, ahol egyetlen kedves formára emlékszem, ez a maga személye felkiáltójelesülve. Legszívesebben hagynám az egészet, de I. Gy. másik ötlete rosszabbnak látszik, hogy júliusban, amikor visszajönnek Csével együtt, menjek át a Duckó Loire menti házába, milyen kedves volna, ha így mindnyájan együtt volnánk, hadarta. S nekem azonnal lúdbőrözni kezdett a hátam, mert eszembe jutott, hogy ebben a „mindnyájan”-ban hány idősebb hölgy foglaltatik, akik mindnyájan beszélések, szörnyű a nyájszellem tökéletes hiánya bennem. Az is elég baj, hogy róla olyan nehéz vagy Flórit vagy Ikát vagy mind a kettőt leválasztani, holott egymaga mindegyik sokkal élvezhetőbb. Szóval, még holnap reggelig próbálom a tárcsázást, aztán abbahagyom, bemegegyek a városba, négy napja ki se mozdultam, elébb a nehéz munka, aztán a Tamási-megemlékezés miatt, a sinusitis is bosszant, piszok dolog, hogy éppen nyáron kap erőre, ott úgy látom, a *Guardian*ban komoly kánikula van, illetve volt tegnap. Vagyis a vonatot táviratba kell jelezsem, Szuszuka, kedves, bocsánat. Tulajdonképpen jobb volna csak pénteken mennem, s egyenesen, mert meg kellene írni még két rádiótalkot is, nem tudom, miről, azonfelül világgá menő kedvemben kívánczozom magához, ugye pihenteti, ugye kényezteti, ugye dédelgeti majd

Zoltánt

Odescalchi Pál (sz. 1927) – pszichológus, Károlyi Judit – Szabó Zoltán második felesége – unokatestvére. – *Gara László* (1904–1966) – író, újságíró, műfordító, kritikus, az *Anthologie de la poésie hongroise* (1962) szerkesztője. – *George Charaire* (1914–2001) – francia író, költő, festő, felesége *Véronique Charaire* színésznő, több magyar művet fordított franciára. – *Duckó – Albrecht Dezső* (1914–2001), újságíró, politikus, „behívott” erdélyi képviselő, a müncheni Szabad Európa Rádió munkatársa. – *Flóri, Ika* – Illyés Gyula felesége, lánya.

Péntek este

Drágám, Zsuzsaédes,
hadd írjak még néhány sort, este is. Hiszen talán holnap még megkapja a már elküldött expresslevelet, s ez még odaér hétfőn. Bár valószínűbb, hogy együtt kapja a ket-

tőt, ami nem nagyon jó. De nekem jólesik, hogy leülök a gép elé, és magának írok. Bár aligha érdemest. Kicsit fáradt vagyok megint, van rá külön ok is.

Tűnődtem reggel, hogy I. Gy.-val való beszélgetéseimben milyen mulattató mozzanat adódott, ami megnevetetné, ha elolvasná. Nem sok ilyen van, sajnos. Valójában csak egyre emlékszem.

Egy vacsora közben, ételek láttára eszébe jutott a következő anekdota. A történet nem az övé, hanem Nagy Lajosé, aki egy eléggé elfelejtett író. A költészet és a prózaírás különbségeinek megvitatására hivatott.

Ezt így világítja meg:

Feladják a témát a prózaírónak meg a költőnek. A téma: görögdinnye.

A prózaíró leül, szép szorgalmasan és tüzetesen leírja a görögdinnye héjának színét, belének színét, árnyalatait, magjainak elhelyeződését és formáját, ízét, hatását arra, aki elfogyasztja, négy és fél oldalon.

A költő is leül. Ő is a papír elé, amelyre a görögdinnyetémáról ezt írja le:

remek gyümölcs a RETEK,

amit nagyon szeRETEK,

hát ez pompás. Főleg azért, mert nemcsak azt fejezi ki, hogy a poétát egyedül a rím vezérli. Hanem azt is, hogy a témának azért ő is tesz engedményt. Egyet. Azt, hogy a retket gyümölcsnek nevezi. A görögdinnye kedviért.

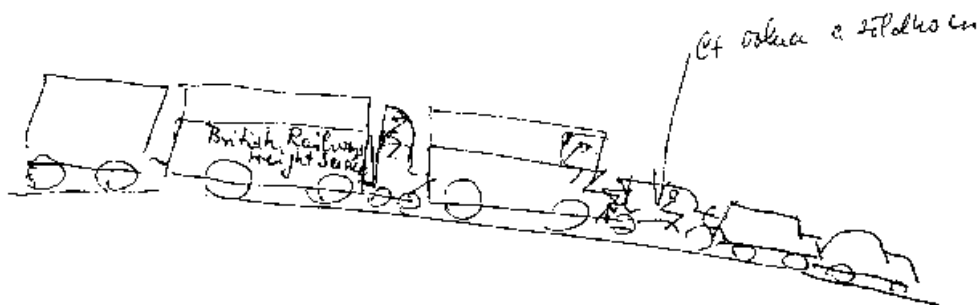
Más nincs, Zsuzsaédes.

Illetve csak annyi, hogy mint emlékszik, ha ingerült vagyok, mindig felmerül bennem a vágy, hogy elgázoljak egynéhány teherautót. Valószínűleg azért, mert a bennszülöttek közül a legmegvetendőbbnek, mert legvadabbnak egy ideje a teherautósőröket érzem. Tapasztalati alapon. Ez a tapasztalat ma délben háromnegyed egykor sziklaszilárd meggyőződésemmé érlelődött.

Amikor haladtam a zöldkocsiban a főposta felé levelével, meg Csé és az ebéd felé... Igen lassan. A Hammersmith Flyover végénél ugyanis egy távoli forgalmi lámpa háromszáz méteres autótorlódást csinált. Úgyhogy az előttem fékező autó megállt, én is komótosan tőle vagy egy méterre. S nyúltam a cigarettáért, hogy füstöljek e meddő várakozásban.

De hátul óriás dörömbölést hallottam, s a tükörben úgy láttam, hogy zöldkocsink hátulja elmozdul felém, míg a szélvédőn át azt, hogy az eleje hátramoszodna, ugyancsak felém. Most leszek pléhbe szorult féreg, gondoltam, s a szó szoros értelmében. De ez elmaradt. Csak a bal kezem húzódott meg egy csöppet az automatikusan erős kormányfogástól.

Aztán kiszálltam. A dolog így festett:

Hát, szívem, ez jelentékeny teljesítmény volt a bennszülöttek legvadabbjaitól. Azt ugyanis alacsony helyzetemben e lejtőn én is láttam, akár az előttem levők, hogy itt háromszáz méter tele van autókkal, tehát azonfelül, hogy megáll az ember, legfeljebb cigarettázni lehet. Ugyanezt a teherautósofőrök lényegesen jobban látták magos helyzetükből, a vezetőülés ugyanis őket jóval a személyautók teteje fölé emeli. De ők ebből nem vontak le hasonló következtetést. A Brit Vasutak Kettős teherszállítója megtette azt a szolgálatot, hogy szépen beléhajtott az előtte lévő teherautóba, aki belém hajtott, és benyomódtam az előttem levő jól lefékezett kocsi alá, ez jócskán meglökte az előtte levőt, amelynek tulajdonosa szerencséjére nem rántotta be a kéziféjkjét. Nekem is ez volt a szerencsém egyébként.

Három hűtőből csorgott a rozsdás víz.

Vér azonban nem folyt.

A zöldkocsit egy arra járó garázsautó levontatta a felüljáróról egy mellékutcába, aztán elvitt egy taxihoz, amely bevitt az irodába, ahol várt Csé, késtem vagy negyedórát. Velem megebédeltem, s levelét feladtam, fordítva jobb szerettem volna.

Most kicsit fáradt vagyok, édes.

Nem tudom, hogy a soktól-e vagy a dűhtől. Amit fokoz, hogy a holnapi hétfőnap ilyenformán nem lesz pihenőnap, amin egyedül vagyok, s legfeljebb B. I. társaságában. A hitvány vadak miatt teljes hétfőnek nézek el. Csekély örömmel.

S most elviszem ezt a postaládához, Zsuzsa, ÉdesZsuzsa! S szeretnék lefeküdni. Maga mellé, Egyetlen. Most mindjárt. Könyörgöm édes, nagyon szépen kérem, vigyázzon magára, utcán, járdán is, mindenütt. S ugye nekem vigyázz, ha magára vigyázz,

Csókolom, csókolom, Zsuzsaédes,

Zoltán

B. I. – Boldizsár Iván (1912–1988), író, újságíró.

Csütörtök délután, Soho,

iszonyú álmosan, Zsuzsa, drágám, s nem is tudom, mitől. Lehet, hogy az időtől, lehet, hogy az ebédetől, s ebédből vagy Csétől, vagy a csigától burgundi módra, vagy a pirított borjúmájától velencei módra, ebben a nagy álmoságban nem is írni szeretnék, hanem azt szeretném, hogy lefeküdjünk, s ne aludjunk.

Nem is levél lesz ebből, mert fél hétre el kellene mennem a Russell Square-re, hogy ott egy Szlávik nevű, számomra teljesen ismeretlen emberrel találkozzam, aki tegnapelőtt telefonált, hogy valamilyen kerámiát hozott nekem Magyarországról, remélem, nem hamutartót, mert azért nem érdemes ennyit harmonikázni ebben a fővárosban, elébb ugyanis vissza kellene származnom a Brompton Square-re a kocsierért. Így ebből inkább csak utóirat lesz, amiben az lesz, ami a tegnapi és a tegnapelőtti levélből kimaradt, a nem fontos, de talán mulatságos dolgok...

például a British Hungarian Fellowship meghívója. Amin alul, a vonal alatt az olvasható, hogy e sorok „neves írója” után a jövő esztendőben Habsburg Otto, meg Seton Watson, meg Auer Pál, meg Pevsner fognak előadást tartani. Ez a változatosság engem nagymértékben elragadott. Nem így másokat. Mint a titkártól megtudtam: számos telefonhívást kapott az egyet felháborodásra kész tagjaitól. A névsorból három személy ellen zendültek a honfitársak. Az egyik természetesen magam vagyok, természetesen azt hányták a szemére, hogy mint lehet ilyen szélsőbaloldali embert felkérni egy ilyen

hazafias egyesületbe? Ez persze teljesen érdektelen, semmi újdonság nincs benne. Valamivel jobb a Hugh Seton Watson barátom ellen felmerült érv, „hogyan lehet egy ilyen magyarfaló ember fiát, aki az országot megcsonkította, előadásra hívni”. Az idősebb Seton Watson ugyan lelkes magyarbarát volt kezdetben, Kossuth és 48 miatt, el is utazott Pestre, hogy megkeresse Kossuth Magyarországot, de Tisza Istvánét találta, s a csatlódást nagyon a szívére vette. A legjobb azonban a Habsburg Ottóval kapcsolatos kifogás. Itt azért nehezményezték a meghívót, hogy nincs ott a név mellett az Ófelsége...

Ezen elég jól mulattam, mert azt bizonyítja, hogy némely magyarok – azám, hazám! – hiába jönnek Angliába, csak ott maradnak lelkileg Bajorországban. Többeknek megmondtam, hogy a három személy ellen kifogás volt, találják ki, hogy mi. A velem kapcsolatosra mindenki rögtön ráhibázott. A Seton Watsonnal kapcsolatosra senki, a Habsburg Otto kérdésre a hólyag Matyi azt mondta, hogy a doktort hiányolták a neve mellől. Ő is volt Bajorországban. A titkár különben azért szívére vette ezeket, mert kijelentette vacsora közben, kéretlenül, hogy az Otto előadásának az angol nyelvű meghívójára majd odateszik összes címeit, ami igen nagy hiba volna, mert Angliában az idegen címeket nem ismerik el. Figyelmeztettem, hogy a Lotharingia hercegét ne feledje.

[...]

Jaj, Zsuzsuka, hiányzol, rosszkedvem van, mert indulnom kell. A koffert vasárnap reggel csomagoltam ki, s mérhetetlen ráadásgyöngédség öntött el kedves Zsuzsám iránt, mert olyan szépen hajtogatta-csomagolta a holmit. Ettől teljesen meghatódtam. Tudja, nekem egyáltalában sohase pakolt be senki, azon az alapon, hogy ezt én úgyis sokkal ügyesebben csinálom. Nem magánál. De azért a fordítottját szeretném, vagyis a kicsomagolást, csókolja, szereti

Zoltánja

Hugh Seton-Watson (1916–1984) – angol történész, a londoni egyetemen a közép-európai tanszék vezetője; apja, *Robert William Seton-Watson* (Scotus Viator) (1879–1951), angol történész, egyetemi tanár, újságíró. – *Auer Pál* (1885–1978) – diplomata, párizsi nagykövet, újságíró. – *Pevsner* – valószínűleg *Nikolaus Pevsner* (1902–1983), német származású angol művészet-, elsősorban építészettörténész. – *Matyi* – *Sárközi Máttyás* (sz. 1937), író, újságíró, 1957 óta Londonban él.

Szerda délután, Kew Green

Te, jóízű Zsuzsa, Te,

jó szagú, szép szavú, ma megjött ez a kedves kis hétfőn írt leveled, nagyon jólesett, az is, hogy mindjárt írtál, az is, hogy ezt; az meg éppen, hogy így; meg: a „lassan csókolja mindenhol” igazán, mert ez aztán visszaidézte, úgy varázsütésszerűen a szép napjainkat, ami azért volt különösen jó is, meg szép is, meg gyönyörűség is, mert úgyis velem vannak; de csak más, ha Te idézed vissza a szavaiddal, közelebb van ahhoz, ahogy a száddal,

ó, hogy szeretem a keze járását is a bőrömön, olyan ez, mint ha egészen sima vízen itt-ott-egy vonalban, vagy körbe-kicsi szél kerekedik, felborzolja, megborzongatja egy kicsit, s ezzel a holt víz élni kezd.

Kicsit elkéstem a levélgönyörűségről, mert nyolckor felébredtem ugyan, de nyomban elaludtam, s valamikor tizenegykor ébredtem újra, siettem is lefelé a lépcsőn, már a fordulóból megismerem a német bélyeget a borítékon, a színéről.

Meg aztán ösztön is van a világon. Illetve bennem.

Folyton szeretlek, Szuszuka, ezekben az órákban, amik nélküled érnek. Hiányzol, ugyancsak folyton, néha nagyon élesen, de most ugyanaz valahogy nem ugyanúgy ke-serves, mint eddig. Úgy látszik, nagyon jót tett ez a hegyi mozdulatlanság s mozgékony-ság egymás testén, ezek a mi hosszú, változatos és figyelmes egymásba merülése-ink – az ébrenlét órái fektünkben a kábultság óráival közben, felkeléseink idején – mi-lyen jó, hogy ha az alvást nem számítjuk, fele-fele arányban oszlott az életnek ez a ben-ned lelt teljessége a szüneteivel

az előadásomat túléltem sikeresen, a közönségből se ájult el, aludt el senki, sem az unalomtól, sem a melegtől, pedig hőség volt a teremben, mert igen sokan voltak, s az ablakot mindig be kell csukni, mert különben bejön a zaj az Exhibition Roadról. Volt egypár a szokásos élvezetes idiotizmusból, előtte, amikor az étteremben próbáltam el-olvasni, amit elébb leírtam, odajött a kedvescsacsi Teleki Mihály, kérdeztem, hogy ő elnököl-e, mondta, hogy nem, mert mint ezt bizonyára észrevettem, ő hatökör az iro-dalomhoz, úgyhogy inkább a Torzsay Biber fog elnökölni, akinek a nevét hallottam, de arcára nem emlékeztem. Kiderült, hogy egy nagydarab ember, igen egyenes tar-tású, rózsás arca kicsattan az egészségtől, ez a bejáratnál várt, s kért, hogy igazítsam ki, ha marhaságot mond, mert ő bizony már vénember, s többnyire mindent rosszul mond. Hogy magát meg ne hazudtolja, a végén ünnepélyesen meg is köszönte a Ba-bits Lászlóról szóló hézagpótló előadást, mire én elismerően bólintottam.

Egész szép sikerem volt, ami a tapson félig volt érezhető, felerészben ugyanis azt érez-tette, hogy a hőség kinek-kinek a tenyerén is jelentkezett izzadságcseppek formájában. Azt hiszem, kimerítettem, félek, hogy nem a témát, hanem a közönséget, amit ilyen-kor, amíg beszélek, szórakozottan nézegetni szoktam. Az előtérben Csét lehetett látni, akit nem szeretek ilyen helyzetben nézni, mert olyan, mint egy barna rák az arca, úgy értem, hogy páncélszerű, se kajánság, se semmi rajta, nem ostoba, de megátalkodott, az értelmet rejti, nem mutatja. Mellette I. Ika ült, de most nem láttam semmiféle ha-sonlóságot a tekintet és a mosoly minőségében; a magáé bennem volt, úgy látszik, s olyan erősen hétfőn, hogy hirtelen ráláttam, amikor bejött. Cséné meg Csé András át-ellenben ült eme kettővel, ezek hál' istennek fegyelmetlenebbek voltak, befelé röhög-tek vagy nyikogtak, András időnként kételkedett is, vagy átlátott valamilyen szembeöt-lő szélhámoságomon, ami nagyon szórakoztatott. Borzasztó elegáns volt, azonfelül tu-niszi barnasága tűnt fel, ugyanis valamilyen ottani szigetre ment el nyaralni egy luxus-szállóba, mondva, hogy az ilyet is ki kell próbálni. „Látom a színedről, hogy egész jó volt – Németországban...”, mondta, az a gyanúm, hogy az utazás motivációját egyedül ő veszi olyannak, amilyen, nem is kérdezte, hogy ugyan hol voltam, minnek.

Matyi is rendkívül elegáns volt, olyanformán, mint egy segédjegyző Nagykanizsán, amikor éppen elindul leánykérőbe. Csak a virágcsokor hiányzott a bajuszához. Em-bertelenül rosszul szavalt, ami miatt nagyon mérges voltam Andrisra, mert ha mégis-csak ki tudta magát szabadítani a BBC-szolgáltatosságból, akkor már mondhatta vol-na ő a verseket, akkor a mellékelt Shakespeare-sonett Babits fordításában felkeltet-te volna azt a hatást, amiért kiszemeltem. Így nem, mert Matyi eleganciájának jelle-géhez méltón úgy mondta, mint egy Szemermetes Erzsók, nem is értette senki. Ez az a sonett különben, amelynek eredetijét Edinburgban az írógyűlésen Stephen Spen-der nagy ünnepélyességgel felolvasta, hogy jóvátegye Angus Wilson időtlenségét, aki elordította magát, hogy „Shame”, olyan vörösén, mint egy bikaviadalon a kendő, ami-atti felháborodásában, hogy egy szakállas hindu író azt mondta, hogy ő úgy tudta ed-

dig, hogy a szerelem főleg kétnemű és egykorú emberpárokban jelentkezik, aminek leszögezését – ahogy gondolom, meséltem – az váltotta ki, hogy az előző két és fél órában a folyton elhangzó szerelem szó olyan kontextusban került elő, hogy aki nem jött rá mindjárt, hogy homoszexuális szerelemről van szó, exclusive természetesen, az nem is nagyon értette.

Óriási feltűnést nem azzal keltettem, amit mondtam, hanem azzal, hogy beszédem mindvégig érthető volt, s a legnagyobbat azzal, ahogy a *13 Párverset* Babbitstól felolvastam, ezt már végleg nem mertem Matyira bízni. Ez állítólag fenomenális volt, és én vagyok a legjobb versmondó ebben a határban, meg is egyeztünk, hogy eztán azok tartanak előadást, akik szavalni szoktak, én meg majd a betéteket olvasom fel.

Egyébként ez a tegnapi nap, ami olyan jól kezdődött, pokolian fárasztó volt; attól kezdve, hogy telefonáltunk, írtam, mint egy megszállott, épp húsz oldalt, este hétre befejeztem, de miután az előadás nyolckor kezdődött, elolvasni már nem tudtam, de nem volt benne semmi feltűnő bárgyúság. Hogy tulajdonképpen mit akartam mondani, ha ugyan akartam, azt, azt hiszem, senki sem értette, mert az nem volt kimondva, hanem csak úgy benne volt abban, hogy miről, milyen szomszédságban fecsegtem. Az volt a legfinomabb, s a szerencse, hogy elértem reggel, s hogy olyan kedvesen álmos volt, majdnemhogy pislogott a hangja, enélkül aligha tudtam volna 10 óra hosszat a gép előtt, majd másfél óra hosszat az asztal mögött ülni,

ahol ugyancsak gondoltam rád, Szuszuka, részben az Ika-hasonlatosság-tévedés miatt beszéd közben, majd a tizenhárom párvers elolvasása alatt, biztos azért mondtam olyan jól

most pedig azt szeretném mondani, hogy vetközzünk, feküdjünk, hogy nézzük az ég mennyezetét kinn, a szobáét benn, de utána mindjárt egymást, nem mindig ugyanúgy, hanem egyre közelebről, már nemcsak nézve, hanem érintve is, már nemcsak érintve, de érezve is, hogy feltámadjak való világomra, abból az árnyékvilágból, amit igyekeztem itt leírni magának, Szerelmem, akit csókolna, gyönyörködtetne, saját gyönyörűségében, tartója s tartalma

Zoltán

Exhibition Road – ebben az utcában működött a Lengyel Klub, ahol a Szepsi Csombor Kör és a British Hungarian Fellowship összejöveteleit is tartották. – *Csé András* – Cs. Szabó András, újságíró, Cs. Szabó László fia.

Szerda, estefelé

DrágaZsuzsa, Édes,

egész nap itthon voltam, egész nap hiányzott. Nemcsak nekem. Hiányzott, Kedves, az ágynak, amit hagytam vetetlenül. Abból is tudja, hogy nincs itt, hogy nem gondozzák. Meg a lámpáknak, amik ürességre világítanak. Meg a konyhának, ez saját értelmetlenségén tűnődik. S a forgószékeknek, ami finn nyelven hajtogatja, hogy haszontalan. S a tűznek, ami átmenetileg lánggal ég, mert alátettem egy tűzgyújtó fehér kockát, egyhatért kapni egy dobozzal Richardsonnál. Erre előbb is rájöhettem volna.

S hiányzik, kedves, még a huszárlaci vén kocsijának is. Ez nyugdíjba kívánczik azóta, hogy visszajött Rye-ből. Általában a garázsban töltötte az időt, az éjszakát is.

Reggel megindult, kétszer körüljártam. Az imént utoljára, hogy kipróbáljam, jár-e még. Átvittem egy helyről a másikra, a mienkre, a fal tövébe. Ott leállt. Megpróbáltam, begyullad még egyszer-e. Nem tette. Reggelre odafagy, ahol kettőnket várt.

Mivel igazi nagy hideg van. Tegnapra virradó éjjel esett vagy kétujjni hó. Ez ma reggelre úgy megfagyott, hogy amikor kimentem a hátsó ajtóhoz a tegnapi tejért, a lábam nyoma alig látszott meg rajta. A tejesüvegben meg fehér dugó nőtt a staniolkupak alatt az odafagyott tejszíntől.

Egyébként sütött a nap.

Ha ketten lettünk volna, sétálni lett volna jó.

Bár igaz, itt-ott olyan a töltés, mintha helyi viharok húsz méteren hullámosra vertek volna egy tavacsát, s az ilyen hullámosan megfagyott volna.

Amiről az jut eszembe, hogy Rye-ban nem nagyon szerette a macskaköveket, bár igaz, hogy engem se nagyon szeretett épp ott. Így ezt a göröngyös jégfelületet se szeretné a talpa alatt. Amit viszont úgvis a tenyerembe szeretnék. Így ebből, közöttünk, nem lenne baj.

Napközben Tamási Áron utolsó könyvecskéjét olvastam. Ágota asszony küldte meg „igaz tisztelettel”, de ezt nem a könyvbe írta, csak egy papírra. Holott írhatta volna a könyvbe is, elvégre ő írta a könyvet. Áron csak diktálta. Életének utolsó hónapjaiban. Beleírta ajánlásnak ezt: „Ágotának, kedves madaramnak, szívemből ajánlom ezt a Vadrózsa Ága című könyvem, amit neki mondtam tollba: Áron”. A könyv is nagyon szép. Nem tudom, pontosan miért, nem csak azért, mert valahol vigasztaló, ha valaki a halálán ilyen szépen, csendesesen, humorral és igazságosan beszél az előkről. S hozzájuk. Nekem egyenesen orvosság volt, ma, zszusátlanságomban. Hiszen bajomat nem gyógyította meg, de fájdalomcsillapító azért. Furcsa érzés volt az is, hogy az utolsó mondatban az utolsó név, az utolsó élőé, amit már csak egy meghalté követ, az enyém. A Centrál asztalait írja le. Hát ez furcsa volt, hogy Áronnak így az élet végén, eszébe jutottam, s leírta a nevet. S olyanformán, mintha ebben kedve telt volna. „Te voltál az utolsó szava – mondta Laci kissé eltúlozva a dolgot a telefonba –, ezt leírta, s másnap meg is halt!” Mert ő persze mindjárt megnézte a dátumokat az előszóban.

Tudnom kellene, Drága Zsuzsa, hogy miért jó könyv ez; mert erről volna legbölcsebb londoni levelet írnom. S akkor a könyvet el is küldhetném magának: földije írta.

De hát inkább magának szerettem volna írni. Pedig azt az öt oldalt is meg kell írni valamiképp. A huszárkocsi nem fog elindulni holnap. Belefagy a göröngyökbe. Olyan hideg van ugyanis, hogy a bennszülöttek már nem is említik! akasztott nép házában senki se beszél kötélről. Mindenki kihasználja az alkalmat arra, hogy semmit se csináljon. A földalatti alig-alig jár, holott az alagutakban nem fagy, szörnyű zsúfoltan. Tegnap benn voltam, sajnos. A kocsimeleg után a külső hideg kész megbetegedés volt, be is lázasodtam. Előző éjjel meg a fejfájást nem tudtam sehogy se agyonnyomni. Úgyhogy az influenzától félttem, de lehet, hogy mégse lesz belőle ilyesmi.

Ma aránylag egész jól éreztem magam, csak nagyon szomorú így ez a kunyhó körülöttem, maga nélkül. Olyan élettelen a hideg legközepén. De azért elég nyugodt voltam. [...]

Az Áron könyvében egyébként találtam egy-két bölcs és derűs mondatot a válásáról, ami most is világít, hát ideírom:

„Kolozsváron neki jutott a főszerep abban a látványosságban, melynek neve házasság volt. Eleinte, nagyobb bajok a házasságban sem látszottak lenni, de aztán tisztes

polgári ízlését és nyugalját a pletykálgatás és az én céltudatos életem hullámai megzavarták. A zavar hasadékaiban keresztül a féltékenység ördögfia úgy beléje szivárgott, hogy már akkor is kutyálgatni látszott, amikor otthon látott. Jobbnak véltem tehát, ha befejezem a mondatot, és pontot teszek utána. Vagyis fő helyet biztosítok az irodalmi gondnak és vívódásnak. Értelmileg és ösztönösen egyaránt úgy találtam, hogy ez a törekvésem, valamint a mások és önmagam iránt való szigorúság minden egyebet megelőz, ha már úgy történt, hogy az emberi létezés fáján az irodalomnak kezdtem fészket rakni.”

A levele nem jött meg, édes, ki tudja, mi jár most, mi nem, lehet, hogy a postás nemigen jár. Csókolja, idevárja

Zoltánja

ÖRKÉNY ISTVÁN LEVELE ZELK ZOLTÁNNAK

1975. V. 29.

Kedves Zoltánom!

Pattanj ki az ágyból, fusd körül háromszor a kacsát, irtó jó könyvet írtál! Ha boltos lennék egy könyvüzletben, így ajánlanám: Ezt a meciét tessék megvenni. Egy nagy költő legnagyobb alkotása.

Túlzás nélkül az. Mellesleg, tudom, hogy szeretted, ha nagy költőnek neveztek már fiatalon, majd éretten, most, veteránkorodban is szívesen húzatod ezt a füledbe. Hát húzom én, méghozzá kedvvel, jószívvel, őszintén. Isten bizony, negyven évvel ezelőtt, a Vilmos császár út sarkán, amikor 20 pengőt kértél tőlem kölcsön, nem néztem volna ki belőled. (Nőd a pénzt, utóbb, némiképp devalváltnak, de eredeti Horthy-bankókban, megadta.)

Ki nem állhatom, ha másokat kell dicsérnem. Teljesen kidobott pénz. De mit csináljak? Gyönyörű ez a kötet. Nekem örültem kell vigyáznom minden jelzőre, mert annak idején, a régi Szép Szó szerkesztőségében, amikor két költő elmondta verseit, én bizony néha azt hittem, hogy Horváth Béla a nagyobb. Mármint József Attilánál. E véleményt később felülvizsgálni voltam kénytelen. A Kötéltáncosoknál nem esem vissza zsenge ítéletem hibáiba. Úgy érzem, nem volt még költő a világon, aki ily kevésből ily nagyot alkotott volna. A „kevés” az eszközökre értendő. Az építőanyagra, a téglákra, az élményvilágra, a szókincsre. A te világod a térben: egy paca a térképen. A te népeiséged: néhány rokonod, ismerősöd, összes általad ismert feleségeid és a Chagall vásznain úszó aggok – a föld 3 milliárd lakosából. Itt-ott egy cigány, hegedűvel, egy kutya, hegedű nélkül. Az egész hangskálából néhány morgó, brummogó basszus. És mégis teljes világot építenek ezek a versek – egy világot, melynek egyetlen szépséghibája, hogy nincs mindegyik versed fölött egy nekem szóló, hódoló dedikáció. De hát te most beteg vagy, lábfájás miatt nem dedikálsz. Bár persze, ha ennek a kötetnek egy két éves betegséggel az ára: a költészet értéktőzsdéjén megérte. Kegyetlen, komisz ipar ez a mienk.